Alexandru GAFTON

DECI*

A.G. – lingvist și filolog evoluționist de orientare lamarckiană, cu o concepție humeeană asupra realității și adept al metodei baconiene. Autor de ediții de texte vechi românești și al unor studii care încearcă să înțeleagă dinamicile limbii, gândirii, societății și evoluția relațiilor dintre acestea. Traducător și comentator al unor lucrări de lingvistică diacronică, istorie a creștinismului, evoluționismului și a mentalităților.

1. Kant ne spune că timpul este o categorie subiectivă, care, în realitatea primă sau divină, nu există. De sub imperiul altei perspective și ceva mai precis, Marx socotește că spațiul și timpul sînt atribute fundamentale ale materiei-mișcare, în afara căreia nimic nu există. Einstein și fizica modernă consideră spațiul ca pe o țesătură multidimensională în care timpul este urzit, și împreună cu care alcătuiește un cadru elastic (spațiu-timp) în care energia convertită în materie își duce existența astfel concretizată.

Pentru majoritatea nepedepsită în ale fizicii, spațiul și timpul nu prea există în modalități elaborat conceptualizate. Dominată de percepția locală și comună, mai puțin orientată spre a gîndi cadrul larg al existenței universale, ființa umană reușește să-și gestioneze cumva existența zilnică în această țesătură complexă și puțin înțeleasă. De aceea, cînd este vorba despre aceste două categorii – pe care le utilizează frecvent și pentru nevoi imediate și curente –, gîndirea și limba își creează cu anevoință modalități de conceptualizare și

* Acest articol reprezintă o variantă revizuită a unui text publicat în limba franceză (sub titlul *Donc*), în *Langue et littérature. Repères identitaires en contexte européen*, Pitești, 2011, p. 15-21. Se păstrează ortografierea solicitată de autor.

BDD-A30328 © 2019 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:57:47 UTC)

de exprimare, structurile acestora reflectînd modalităţi de concepere a spaţiului şi timpului aproape mereu împotmolite în metaforele concretului sau în forme cu conţinut convenţionalizat.

Întrucît Natura a avut grijă ca vietatea umană să ajungă la a cunoaşte şi a gestiona între limite mulţumitoare realitatea în care are a trăi, timpul şi spaţiul necesare vieţii umane au fost percepute şi concepute în cadrele fiinţei biologice supuse ritmurilor: o clipită, o bătaie a inimii, o respiraţie, apoi lungimea unui pas, a membrelor superioare, ori a altor părţi sau intervale create de ele. Cu toate acestea, atunci cînd mintea se avîntă dincolo de limitele biologice supreme – supravieţuirea şi reproducerea – se observă lesne că mai dificil decît a cuprinde în gîndire şi în limbă un concept dinamic este a folosi unul neînţeles.

La rîndul ei, relaţia cu limba vădeşte că, mai mult decît în cazul altor concepte, atunci cînd are a înţelege şi a numi spaţiul şi timpul, limba îşi dezvăluie măsura precară în care, ca instrument de cunoaştere, poate pătrunde şi ordona realitatea, precum şi pe cea în care, ca formă şi creatoare de mijloace de exprimare, reuşeşte apoi a reda segmentul realităţii astfel pătrunse, înglobate şi exprimate.

Înseşi problemele pe care diferitele limbi le au în a gramaticaliza aceste concepte (prea marile diferenţe de a conceptualiza şi exprima spaţiul şi timpul în limbile primitive, dar şi în cele moderne, problemele concordanţei timpurilor, relaţia cu modalitatea şi aspectul, funcţiunile feluritelor particule însărcinate să poarte spaţiul şi timpul) reflectă asperităţile proceselor prin care a evoluat conceptualizarea acelor raporturi. În acest caz, evoluţia pare a semnifica mai degrabă tribulaţiile căutării şi dinamica înţelegerii umane – date fiind nevoile ei prime şi fundamentale, de comunicare –, adică raportul dintre două procese aflate în concurenţă, mereu inegale, şi în care nevoia de comunicare se luptă cu cea de cunoaştere.

2. Deşi relaţia lucrurilor cu spaţiul, pe de o parte, şi cea a proceselor cu timpul, de cealaltă, par a fi oarecum preferenţiale – în chip vădit corporalitatea implicînd spaţialitate, iar procesualitatea implicînd temporalitate –, întrucît totul există şi se petrece deopotrivă în spaţiu şi în timp, ambele pot fi văzute ca puncte de plecare ale unor procese ce implică lucruri.

BDD-A30328 © 2019 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:57:47 UTC)

Faptul este reflectat în vechile texte românești de enunțuri precum: „Și fu, deaca săvîrși Isus porîncind ucenicilor săi celor doisprăzeace, trecu *de aciia* ca să învețe și să povestească pren orașăle lor” (NTB, *Mt.*, 11, 1), „Și fu deaca săvîrși Isus poruncind celor doisprăzeace ucenici ai lui, trecu *de acolo* ca să învețe (…)” (BB), respectiv: „Cine-ș va împărți fata de la sine și-i va da dzeastrele toate și va lăcui sîngură de sine, nu mai are puteare *de-aciia* să-i facă moarte, daca o va găsi curvind” (LEGI Mold., 96, 17-19); *„De-acii* le împărți limbile pre deregători, numai Ever ce-ș țînu limba cu ceata-ș” (MOXA, 12^{v}/8-9); *„De-acia* încolo nu ești șerbu, ce fiiu” (AI, *Gal.*, 4, 7), *„Deci* nu mai ești rob, ce fiiu” (BB).

Avînd capacitatea de a exprima punctul de plecare, *de aci*[1] intră în enunțuri care stimulează utilizarea conjuncției în contexte ce trec dincolo de perspectiva spațială, astfel încît secvența ajunge să poarte deopotrivă temporalitate. Un astfel de proces de echivalare și de transcendere dezvăluie un fenomen fundamental pentru felul în care funcționează relația dintre realitate, simțuri, minte și limbă. În mod obișnuit, vorbitorul nu are în vedere și nu se referă la ‘spațialitate’ sau la ‘temporalitate’ în sine, pe care nici nu le conceptualizează prea lesne și dincolo de nivelul necesar supraviețuirii. Apoi, el percepe și reflectă cadrul spațio-temporal în care lucrurile există, iar acțiunile se petrec. Tot astfel în ceea ce privește devenirea realității, pe care o ia în seamă numai în măsura în care interesele sale individuale sau de grup îl determină să privească atent și profund la desfășurarea proceselor, la faptul că acestea urmează succesiuni stricte și determinate cauzal, avînd caracter ireversibil[2]. Pentru individ, lucrurile și procesele pe care le percepe și le reflectă sînt oarecum integrate în cadrul în care ele există și funcționează, separațiile care ar identifica și izola elementele cadrului – starea în spațiu și în timp, punctul și momentul de plecare al acțiunii, succesiunea, devenirea – putînd intra în cercul conștiinței și putînd fi conceptualizate numai și numai dacă acest lucru i se impune cu necesitate în urma unei solicitări speciale.

3. Întrucît percepția, reflecția și transmiterea sînt determinate de posibilități și de nevoi și orientate de interese, atunci cînd relatează devenirea lucrurilor și desfășurarea proceselor, vorbitorul se concentrează asupra succesiunii evenimentelor în timp, spațiul devenind implicit, adică nu solicită cu necesitate exprimarea sa explicită – experiența și

BDD-A30328 © 2019 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:57:47 UTC)

economia de energie și de mijloace îndemnînd la subînțelegerea elementelor (organice și indispensabile, dar neprezente sub raza focală a comunicării) ale cadrului.

Înglobînd valoarea locală inițială pe care o avea *de aci(a)* – prin suprapunerea ***hic et nunc*** petrecută în discursul narativ, euristic și pedagogic –, vorbitorul ajunge să învestească forma cu valoare temporală. Desigur, forma în discuție era cît se poate de aptă pentru a dobîndi întrebuințări și valori care să-i depășească domeniul originar: primul element, *de*, indica punctul de plecare sau de îndepărtare (din perspectivă spațială, dar cu posibilități egale de a face același lucru din perspectivă temporală), cel de-al doilea, *eccum hic*, indicînd în mod precis respectivul punct. Fără a-și pierde substratul ('punct de plecare'), prin uz, *de aci* căpătă valori ce o fac să exprime temporalitatea (desigur, văzută și exprimată din perspectiva punctului de plecare al unui proces).

Întrucît exprimarea punctului de plecare nu limitează uzul secvenței, specializînd-o, sfera și aplicabilitatea în discurs a acesteia se lărgește, ea ajungînd a fi utilizată și pentru a exprima succesiunea: „sui-se și frînse pîine și gustă pînă la voie, besădui pînă la zori, *deaci* ieși" (CB, FA, 20, 11); „*deaci* svetuiaște (...) să vie" (CB, *Sp. la 1P*, 297/1), „*deaci* svetuiaște (...)" (CV 69[r]), „*de aciia* sfătuise" (CP, 158/21); „*Deci* notară întracea dzî, *de-acii* s-au scornit vînt în ponciș și stătură multă vreame la o liniște, pînă ce-au dat vînt de treabă" (VS, 402, 31-32)[3]; „și deade leage rătezarea, *deci* feace Isac" (CB, FA, 7, 8); „*de acia* cerșură împărat" (CB, CP, FA, 13, 21), în BB: „Și *de acolo*, au cerut împărat", în NTB: „Și *după aceaia*, cerură craiu", situații care indică uzul conjuncției *deaci* cu valoarea temporală 'apoi'.

Primul enunț al ultimului cuplu prezintă un fapt care era de așteptat – fiind ușor de constatat în numeroase cazuri din aceeași clasă de procese –, dat fiind felul în care funcționează limba. Astfel, după ce *deacii* apare cu valoarea spațială 'de acolo', în virtutea relației astfel create, el dobîndește capacitatea de a vehicula valoarea temporală a lui 'apoi', fapt adesea concretizat.

În consecință, evidențierea relației de succesiune poate fi exprimată cu ajutorul lui *de aci* (*deaci*), în ipostaza de formulă narativă: „pentru această ocină am avut gîlceavă mai dina[in]te vreame, c-au datu

BDD-A30328 © 2019 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:57:47 UTC)

părinții lor bani de-au plătitu siliștea. *Dici* se-au sculatu Danu și cu Micul și au împresurat locurele noastre și ne-au făcutu pe noi mărț (?) de tot. *Dici* noi am mersu înaintea domnului lui Alixandru vodă la divan și am rămas pe Dan și pe Micul. *Dici* Arbănașul, apucîndu-se, carei scriu mai sus, *dici* Arbănașul nu s-au lăsat, ci iar au mersu la judecată, ci ne-au rămas pe noi de bani, să-i plătim. *Dici* noi n-am avutu cu ce plăti, ci am vîndut ocina aceasta care iaste scrisă mai sus dereptu ughi 18. Și am prinsu și datoria cea veache tot într-acei bani. Iar Arbănașul să fie volnic cu scrisoarea noastră să stăpînească moșia în pace, de acum cu feciorii i cu nepoți[i] lui" (DÎ XII, p. 105)[4], sau: „Era un om căsătoriu, ce sădi vie și cu gard îngrădi pre ia și săpă în ia teasc și zidi turn și o tocmi lucrătorilor și să duse departe. *Deci* cînd să apropie vreamea rodului, trimise slugile sale cătră lucrători să-i ia rodul ei" (NTB, *Mt.*, 21, 33-34), „Era un om căsătoriu, care sădi vie și cu gard îngrădi pre ea și săpă în ea teasc și zidi turn și o deade pre ea lucrătorilor și să duse departe. Iară cînd să apropie vreamea rodului, trimise slugile sale cătră lucrători să-i ia rodul ei" (BB); „Și viiarii prinsără slugile lui, *deci* pre unu-l bătură, iară pre altu-l omorîră, pre altul cu pietri-l ucisără" (NTB, *Mt.*, 21, 35), „Și viiarii, prinzînd slugile lui, pre unul bătură, iară pre altul omorîră, pre altul cu pietri îl uciseră" (BB); „*Deci*, cînd fu la războiu, el întîiu începu a fugi. *De-acii* îndărătnici pre toți a fugi" (MOXA, 63^{v}/5-7).

În multe dintre aceste situații se observă o oarecare imposibilitate de a spune cu certitudine că am avea a face exclusiv cu atributul 'temporalitate', dar comunicarea funcționează. Atît timp cît contextul nu are nevoie de explicitarea spațialității sau a temporalității, vorbitorul nu este nevoit – deci nici interesat – să focalizeze astfel discursul, suficientă fiind subînțelegerea prin experiență a faptului că, oricum, totul se petrece în spațiu și în timp, deopotrivă și succesiv.

4. Petrecîndu-se în spațiu și în timp, procesele intră în variate relații care nu doar depășesc domeniul de origine al mijloacelor de exprimare, dar și noile limite. Deși observă domeniile spațial și temporal în sine, ființa umană percepe cadrul spațio-temporal mai degrabă ca pe un dat în care lucrurile și procesele există, se manifestă și devin ca urmare a unor relații de succesiune – eventual cu participarea anumitor

BDD-A30328 © 2019 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:57:47 UTC)

agenți. De aceea, spațiul, timpul și relațiile de succesiune devin implicite, vorbitorul percepînd sau doar imaginînd relații de cauzalitate (din acest loc sau/și moment, în relație cu cutare lucru sau proces, deci din această cauză), de finalitate (din acest loc sau/și moment, din această cauză și în acest scop), concluzive (din acest loc sau/și timp, din această cauză și în acest scop, așadar).

Astfel se face că, după utilizarea conjuncției *deaci* cu valorile 'de aici', 'din acest moment'și 'apoi', și după ce vorbitorul începe a o utiliza ca formulă narativă servind relatării de evenimente petrecute succesiv și la intervale relativ scurte, el ajunge să o folosească spre a evidenția existența (reală sau de el stabilită), între aceste procese sau evenimente, a unor relații cauzale, de finalitate și concluzive. Fiind intim legate de felul în care procesele realității se petrec, spațiul și timpul își vor manifesta caracterul implicit, eliberînd relațiile generate. În cele de mai jos spațialitatea și mai ales temporalitatea ajung să devină nuanțe implicite, ceea ce iese în evidență și se exprimă fiind cauza, scopul, consecința.

4.1. Datorită plurivalențelelor și a caracterului ei de cadru absolut, temporalitatea este implicată și solicitată pentru a exprima consecințele și cauza acțiunii (*post hoc, ergo propter hoc*), în combinație cu scopul și concluziile, eventual modalitatea de desfășurare a temporalității și a procesului, în general. Cazurile care se înșiră în continuare ilustrează apariția acestor valori: „el fugi, de-ș lăsă cununa muncitoriului și se călugări; *deci* dobîndi împărăția de vec[i]" (MOXA, 88^{r}/8-9) 'apoi, de aceea, în consecință"; „Și *de acii* au chiemat acel oraș Zoar" (PO, *Gen*., 19, 22) 'din acel moment, apoi, de aceea'; „Iară să va fi mîncat de gadine, adevereadze aceaea, *deci* nu plătească" (PO, *Ex*., 13, 22) 'de aceea, în consecință'; „Iară ei mi-au dzîs să postesc trei luni, să mă curățăsc de toată imăciunea și, *deacii*, să mă spodobască Svîntului Botedz" (VS, 138, 2-3) 'apoi, de aceea, în consecință'; „*de ce* rogu-vă voi a lua hrană" (CB, FA, 27, 34), „*deaci* vă rog voi, luați-vă hrană" (CP), „*derept aceaia*, rog pre voi să luați bucate" (NTB), „*Pentru aceaea*, rog pre voi să luați de mîncat" (BB) 'apoi, de aceea, așadar'; „*de aci* Pavel ieși din mijlocul loru" (CB, FA, 17, 33)[5].

4.2. Exemplele următoare permit observarea evoluției și a relațiilor dintre straturile pe care conjuncția *deci* le-a dobîndit de-a lungul timpului. Din acest motiv, nuanțele consecutivă, cauzală, finală și concluzivă participă împreună, cu ponderi variabile în funcție de nevoile

BDD-A30328 © 2019 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:57:47 UTC)

comunicării, la a aduce din potență în act sau la a da diferite grade de pregnanță acelora dintre ele de care comunicarea are nevoie într-un moment sau în altul. Fără ca forma care le vehicula să aparțină vreuneia dintre aceste valori, ele erau acomodate la conjuncția care încă își conținea valorile etimologice: *„Deaci* mărturisescu voao întru zua de astăzi că" (CB, FA, 20, 26)[6]; *„Deaci* (...) nu fuiu protivnicu cereștiei vedeare" (CB, FA, 26, 19)[7]; *„deci* și fără toată pîrîrea veniiu" (CB, FA, 10, 29), *„deci* fără de toată părearea" (CP)[8]; *„Deaci* eu giudecu se nu supărămu cei ce dintru limbi întorcu-se" (CB, FA, 15, 19)[9]; *„deaci* prevegheați" (CB, CV, FA, 20, 31)[10]; *„Deci* i-am vîndut de [a] mea bunăvoia și cu știrea tuturor vecinilor și de sus și de jos, să-i fie lui moșîia și feciorilor și nep[o]ților și strenepoților lui, să-i fie moșîia în vecia" (DÎ 100, 5-7); „Eu pre cît voiu iubi, mustru-i și certu-i, *deci* răvnește și te pocăiaște" (BB, *Apocalips*., 3, 19); *„Deci*, vădzînd boiarinul nemutarea ei, îmvățâ de o dezvăscură pînă la brîu și o bătură cu rane" (VS, 290, 29); *„Deaci* ceia ce și-s de o laturi a opta spiță iertăm să fie nuntă" (LUCACI, 177, 9-10); *„Deaci* cîndu va fi unchiul mainte luoat nepoata și va vrea nepotul de se ia muiare pre mătușea ceaea de apoi ce va fi, prentru că e învăluit lucrul, iaste apărată nunta" (LUCACI, 170, 23-25); *„Deci*, lepădînd toată răutatea și tot vicleșugul și fățărniciile și zavistiile și toate muzaviriile" (BB, *1Petru*, 2, 1); *„Deci*, neîndoite fiind aceastea, cuvine-se voi să fiț așăzați și nemică cu obrăznicie să nu faceț" (BB, FA, 19, 36); *„Deaci*, frații miei, încingeți mațili cugetelor voastre" (CB, *1P*, 1, 13)[11].

5. În perioadele de transformare și de evoluție, sensurile, valorile și nuanțele coexistă și încă oferă modalități sincretice de expresie. Prețul acestor frumuseți caleidoscopic îmbinate este o oarecare plurivalență a sensurilor – care poate genera o nevoie presantă de contextualizare. Chiar dacă sensurile implicite se estompează, cele noi nu reușesc să le înlăture pe deplin pe cele pe a căror temelie se instituie și din care își trag sevele. De aceea, multe dintre exemplele oferite nu doar prezintă urme ale valorilor sedimentate, ci reflectă, în fapt, procese evolutive de natură să caracterizeze relația limbă-gîndire.

Capacitățile și necesitățile de exprimare în fac pe vorbitor să utilizeze limba ca pe un sistem economic – atribut derivat, dar inerent, al limbii. Totodată, aceasta funcționează astfel încît inferențele pe care gîndirea le extrage din dinamica proceselor realității pot conduce la a genera

BDD-A30328 © 2019 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:57:47 UTC)

modalități de exprimare care, prin uzul la care este supusă o formă, determină capacitățile ei de exprimare în direcția dezvoltării unor valori potențiale și a exprimării optime a unor conținuturi de gîndire cognate, încă încapsulate simbiotic. Faptul se poate petrece indiferent de valorile etimologice ale respectivei forme. Pe măsură ce noile sensuri și valori se dezvoltă – ele exprimînd modul în care se înțeleg, extrag și conceptualizează din realitate anumite raporturi[12] – devine tot mai dificilă gestionarea lor, nu atît datorită faptului că se hrănesc din același trunchi, cît datorită creșterii nevoilor de exprimare nuanțată și precisă. Astfel se instituie concurența între respectivele sensuri și valori, care, în chip firesc, duce la reculul procesului și la fixarea uneia dintre acestea, eventual la dezvoltarea de noi forme.

Prețul exprimării concise, lipsite de echivoc, al vitezei de comunicare –, în care formele au valori ușor recognoscibile și clare –, îl constituie abandonarea valorilor intermediare, a straturilor din care sensul ultim provine și s-a nutrit, adică ruperea relațiilor cu procesele intuitiv-cognitive ce au furnizat rezultatul. Povara volumului diacroniei este înlocuită cu ușurătatea suprafeței sincroniei.

În cazul discutat, un adverb aparținînd spațialității – împreună cu o prepoziție – ajunge să exprime punctul spațial de plecare al unei acțiuni. Întrucît acea acțiune se petrece nu doar în spațiu, ci, în mod inerent, și în timp, iar adverbul respectiv poate exprima temporalitatea la fel de eficient, tendința vorbitorului de a profita de plurivalența formei va fi stimulată de suprapunerea spațio-temporală – în realitate și în concept. De aceea, el va folosi aceeași structură pentru a exprima sensul paralel: punctul de plecare în timp, al unei acțiuni. Sesizarea de către vorbitor a complexității realității și exercițiul, în această direcție, al formei vor duce la adaptarea acesteia în direcția redării sensurilor afine sau conjuncte decoperite, întrucît, în gîndire, pe valoarea spațio-temporală se grefează nuanțe ce trimit către cauză, scop, consecință, concluzie. Sensul cel mai sintetic, cel care le mistuie pe toate – concluzia –, ajunge a se impune, cu toate că înlăturarea sensurilor precedente (cauză, scop, consecință) conduce la dispariția humusului etimologic, ceea ce, practic, lasă forma fără rădăcini și în derivă. Ea va supraviețui, însă, întrucît vehiculează informația – oricît de săracă, de redusă ori exclusivă – pe care vorbitorul o are de transmis.

BDD-A30328 © 2019 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:57:47 UTC)

6. Cazurile anterior menționate ilustrează o perioadă a vechii române literare, în care efectele evoluției încă nu înlăturaseră datul originar; forma, sensul și relațiile conviețuiau în modalități reciproc acomodate, dînd profunzime și farmec limbii, punînd în act capacitățile prin care aceasta rafina procurînd înțelegere și cunoaștere.

În general, în procesul de apariție, formare și funcționare a unei structuri se petrece acest fapt: ea apare, cunoaște uzul primar, este selectată, se dezvoltă încărcîndu-se și acumulînd felurite conținuturi și abilități, ceea ce-i poate spori valoarea de întrebuințare, și evoluează în virtutea potențialului ei și a solicitărilor întrebuințării ei.

Exercițiul dat de uzul intens, însă, face ca sistemul care o utilizează să se perfecționeze în direcția observării, decelării, operării distincțiilor și nuanțărilor, în consecință acutizîndu-se nevoia tratării tot mai nuanțate a realității. Este momentul în care uzul solicită specializarea structurilor, implicîndu-le în contexte preferențiale, care vor selecta (cu precădere) un sens – despovărare ce direcționează uzul structurilor.

Cum se întîmplă adesea, și în acest caz, instaurarea concurenței dintre sensuri a condus la trecerea de la o formă deținătoare de sens(uri) la un sens deținător al unei forme. Cu toate că trecerea în penumbră a temeliei pe care era clădită forma – cea conferită de ascendența etimologică –, adică întreruperea relației dintre origine și formă, are drept consecință directă și de neînlăturat instrumentalizarea și specializarea formei (prin îngustare, pierdere și eliminare), pentru utilizatorul structurii, o astfel de segregare a instrumentului este consecventă descompunerii analitice a realității complexe și vehiculării ca atare a respectivelor cunoștințe și perspective.

Modalitatea aceasta amintește de chipul în care se pregătește refolosirea materialului genetic parental care în urma întîmplărilor vieții concrete și particulare a părintelui a acumulat mărci epigenetice. Intrînd în funcțiune anumite mecanisme biologice, acestea „șterg” respectivele mărci și reprogramează materialul genetic pentru o nouă viață, una proprie viitorului organism. Procesul, însă, nu reușește mereu – poate niciodată – să ajungă la perfecțiune, nici în ceea ce privește totalitatea materialului genetic, nici în ceea ce privește acuratețea eliminării totale a mărcilor unui anumit segment de ADN.

BDD-A30328 © 2019 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:57:47 UTC)

În felul acesta, adesea, viitorul trainic se construiește pe un palimpsest, fapt care – dincolo de continuitatea pe care procesul, organismul și cultura o mărturisesc implicit – nu face decît să ateste felul în care se clădește și funcționează materia biologică, precum și similaritatea chipului luat de produsele acesteia.

Note

[1] Redarea grafică a secvenței respectă întru totul lecțiunile și opțiunile de transcriere ale autorilor edițiilor utilizate. În fapt, avem a face cu o prepoziție (*de*) urmată de un adverb (*ici*, *aci*, *ci*). Cum se va vedea, uneori ar fi fost mai potrivit să se transcrie *de (a)ci*, *d-ici*, spre a nu crea confuzii și, mai ales, spre a evidenția faptul că avem a face cu o secvență compusă.

[2] Toate exemplele din această clasă arată că timpul este văzut ca dominant, spațiul subordonîndu-i-se și împrumutînd de la acela caracterul ireversibil, o eventuală revenire în spațiu – întrucît se petrece în curgerea ireversibilă a timpului – reprezentînd o altă stare, iar nu revenirea la o stare anterioară, de unde și dobîndirea ireversibilității de către spațiu.

[3] Unde prima secvență are valoare spațială, cealaltă temporală, ambele în aceeași frază.

[4] Probabil că, în acest caz, secvența care ne interesează trebuia redată de către editori prin *d-ici*, modalitatea aceasta fiind nu doar singura potrivită, ci și una care nu ar fi fost de ceva împiedicată.

[5] În ultimul exemplu, valoarea modală 'astfel', 'în felul acesta' cunoaște infiltrația unei nuanțe concluzive, dar fără pierderea sensului temporal.

[6] În CV și CP *deaci*, în NTB și BB *„pentru aceaea"*.

[7] În CP apare *deci*, iar în CV *deaci*. *„Unde*, craiu Agrippo, nu fuiu neîngăduitoriu arătării cerești" (NTB), *„Pentru aceaea*, împărate Agrippo, nu m-am făcut neascultatoriu cereștii vederi" (BB).

[8] În NTB *„Derept aceaia*, fără îndoire veniiu", în BB *„Pentru aceaea* și fără price am venit".

[9] În NTB *„derept aceaia"*, în BB *„pentru aceaea"*.

[10] La Coresi apare *derept aceia*. în NTB *„derept aceaea"*, în BB *„pentru aceaea"*.

[11] În NTB și BB *pentr-aceaia*.

[12] Tot aici se află principalul motiv pentru care, în textele paralele, apar forme de exprimare cu *iară*, *cînd*, *care*, introducînd construcții gerunziale cu valori circumstanțiale (temporale, spațiale, cauzale, consecutive, concluzive).

BDD-A30328 © 2019 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:57:47 UTC)

Sigle

AI = *Apostolul Iorga*, în Nicolae Iorga, *Câteva documente de cea mai veche limbă românească. (Sec. al XV-lea şi al XVI-lea)*, în AA XXVIII (1905-1906), p. 99-115 (text editat în CB).

BB = *Biblia 1688*, (ediție întocmită de V. Arvinte, I. Caproşu, Al. Gafton, Laura Manea, N.A. Ursu), 2. vol., Iaşi, 2001, 2002.

CB = *Codicele Bratul*, (ediție de text de Al. Gafton), Iaşi, 2003.

CP = *Texte de limbă din secolul XVI* reproduse în facsimile îngrijite de I. Bianu, membru al Academiei Române. *IV. Lucrul Apostolesc. Apostolul tipărit de diaconul Coresi la Braşov în anul 1563*, Bucureşti, 1930 (ediție parțială în CB).

CV = *Codicele Voroneţean*, (ediție critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mariana Costinescu), Bucureşti, 1981.

DÎ = *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*, (text stabilit şi indici de Gh. Chivu, M. Georgescu, M. Ioniță, Al. Mareş, Alexandra Roman-Moraru), Editura Academiei, Bucureşti, 1979.

LEGI Mold. = *Carte romînească de învățătură 1646*, (ediție critică, coord. Andrei Rădulescu), Bucureşti, 1961.

MOXA = Mihail Moxa, *Cronica universală*, (ediție critică însoțită de izvoare, studiu introductiv, note şi indici de G. Mihăilă), Bucureşti, 1989.

NTB = *Noul Testament* (tipărit pentru prima dată în limba română la 1648 de către Simion Ştefan, mitropolitul Transilvaniei, reeditat după 350 de ani cu binecuvîntarea înalt prea sfințitului Andrei, arhiepiscopul Alba Iuliei), Alba Iulia, 1998.

PO = *Palia de la Orăştie (1582)*, vol. I *Textul* (ediție de Ioan Caproşu, Vasile Arvinte şi Alexandru Gafton, indice de Sorin Guia), Iaşi, 2005.

VS = Dosoftei, *Viața şi petreacerea svinților, Iaşi, 1682-1686*.

BDD-A30328 © 2019 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:57:47 UTC)